

0 3 cm

1 pav. Neglazūruoto plokštinio koklio fragmentas. L. Kvizikevičiaus nuotr.

Fig. 1. A fragment of the unglazed panel stove tile (Blattkachel).

smėlis, kurį galima sieti su 1797 m. Merkinės plane pavaizduotu eroduojančiu Stangės upelio dešiniojo kranto šlaitu į Š nuo Bingelių kelio. Galima manyti, kad Bingelių kelias buvo užplaunamas šlaito smėlio nuo aukštesnės kalvos, o ir Smilties gatvė, matyt, suformuota natūralios griovos dugne (?). Suplautame smėlyje rasti 2 smulkūs Panemunės miesteliams būdingų XVII–XVIII a. keraminių indų juodu gludintu paviršiumi fragmentai.

Šurfai 6–8 tirti į R nuo Merkinės miesto istorinės dalies, K. Jagmino gatvės P kelkraštyje, jos atkarpoje tarp Smilties ir Vilties gatvių. Čia tirti 1–1,2 m storio XIX–XX a. sluoksniai su to meto nevertingais radiniais. XX a. kanalizacijos perkasime surastas neglazūruoto plokštinio XVII a. II pusės (XVIII a. pradžios?) koklio plokštės fragmentas (1 pav.). Tokių koklių analogijos žinomos iš Vilniaus tyrimų.

Ties K. Jagmino ir Vilties gatvių sankryža rasta lauko akmenų sąvarta, galbūt buvusios Bingelių gatvės grindinio liekanos (?). Virš grindinio aptikti XIX–XX a. keraminių indų fragmentai. Viena smulki indo dugno šukė juodu gludintu paviršiumi analogiška Merkinės istorinio miesto dalyje rastosioms, skiriama XVII–XVIII a.

2011 m. tyrinėtoje Merkinės miestelio dalyje, dešiniajame Stangės upelio krante, K. Jagmino gatvės P kelkraštyje vertingo archeologinio sluoksnio nesurasta. XIX–XX a. susiformavusiame daugelyje požeminių komunikacijų suardytame sluoksnyje randami pavieniai XVII–XVIII a. radiniai. Daugiausia jų rasta nesaugomoje Merkinės miestelio dalyje.

Kosto Jagmino Street

In 2011, test pits were excavated at the sites in Merkinė (S Lithuania) where the existing underground utility lines were to be repaired and planned new lines were to be laid. Isolated earlier 17th–18th-century finds: a fragment of a panel stove tile (*Blattkachel*) (Fig. 1) and potsherds with black burnished surfaces, were found in the destroyed and 19th–20th-century cultural layers.

PANEVĖŽYS

Alfreda Petrulienė

Savanorių aikštė 12A

Tyrinėta vieta Savanorių aikštėje 12A priklauso Panevėžio miesto istorinei daliai (UK 31872). Šis sklypas ribojasi su buvusia turgaus aikšte – dabar autobusų stotis. Neturtingiausias miesto kvartalas Turgaus aikštės R pusėje buvo vadinamas Slabada. Čia siaurose ir negrįstose gatvelėse ir skersgatviuose buvo susigrūdusios dauguma neturtingų žydų lūšnų. Nešvarumai į šią teritoriją atitekėdavo ir iš Ramygalos gatvės bei Turgaus aikštės, o Sirupiu pasiekdavo Nevėžį. 1891–1892 m. Sirupio vaga buvo išvalyta, sutvirtinti šlaitai ir sanita-

rinė situacija kuriam laikui pagerėjo. Bet 1908 m., laukiant choleros epidemijos protrūkio, Slabada vėl pripažinta potencialiu ligos židiniu. 1909 m. ji miesto lėšomis buvo išgrįsta, o 1911 m. gubernijos administracija čia įrengė kanalizaciją. Buvęs Slabados kvartalas 1929 m. inžinieriaus M. Stanevičiaus sudarytame miesto plane įvardytas Gedimino aikšte (tarybiniu laikotarpiu buvo Keturių komunarų, dabar Savanorių aikštė). Turgaus aikštė tapo Laisvės aikšte, iš kurios R kryptimi vedė trumpos gatvelės: Sinagogos, Jungiamoji, Fromo-Gužučio, Amatų (pastaroji po vėlesnių rekonstrukcijų tapo Vilniaus gatvės tęsiniu). Nuo Fromo-Gužučio gatvės ties ješiboto pastatu Š kryptimi atsišakojo Rabino Icelio gatvė.

Šis sklypas suformuotas neužstatytoje teritorijoje. 1939–1940 m. Panevėžio miesto ortofotonuotraukoje, kurioje užfiksuoti visi miesto centro, taip pat ir Fromo-Gužučio gatvės (dabar Savanorių aikštės P pakraštys) statiniai, suformuotame Savanorių aikštės 12A sklype pastatų jau nematyti. Praūžus I Pasaulinio karo negandoms, gaisrams, šioje miesto teritorijoje, Gedimino aikštės P pakraštyje žydų bendruomenė pastatė naują pastatą ir įkurdino žydų dvasinę seminariją – ješibotą. Jo artumoje liko neužstatyta erdvė, kurioje ir vykdyti tyrimai.

2011 m. numatomo statyti komercinio pastato vietoje ištirtos 3 3x10 m dydžio perkasos, iš viso 90 m^2. *Perkasoje 1* aptiktas iki 1 m storio kultūrinis sluoksnis, kuris dalyje perkasos suardytas kasant komunikacijų trasą. Įžemis perkasoje pasiektas 1,5 m gylyje, o komunikacijų trasos gylis siekė 2 m. Perkasos R pakraštyje atkasti plytų mūro griuvėsiai. Jų liekanos išskleistos paviršiuje 10–30 cm gylyje. 50–55 cm gylyje atkasta viename lygyje paklotų, bet jokiu skiediniu tarpusavyje nesurištų, laisvai išdėliotų lauko akmenų grupė. 90x60 cm plotelyje buvo išdėliotų vidutinio dydžio akmenų klojinys iš 2 eilių: vienoje eilėje 3, kitoje 4 akmenys. Tai netaisyklingo stačiakampio formos krosnies pado liekana.

Perkasos Š gale žemė buvo permaišyta, po žvyruotu su gausiomis plytų duženomis sluoksniu 20–50 cm gylyje palaipsniui atsidengė tamsėjantys prisotinti sluoksniai su molio, degėsių, pelenų priemaišomis. 1,38 m gylyje išsiskyrė pailga, netaisyklingos formos ypač tamsios žemės dėmė, kurioje pastebėti supuvusių lentų, medienos (rąstelio) likučiai. 50–140 cm gylyje tamsus intensyvus kultūrinis sluoksnis buvo su XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios būdingais radiniais: gausiomis molinių puodų, dubenėlių, fajansinių indų su garsios Rusijoje Kuznecovo manufaktūros ženklais (įspaudais) šukėmis, metalinių dirbinių fragmentais.

Perkasoje 2, nuo 50 cm iki 1,6 m gylyje aptiktas kultūrinis sluoksnis. Įžemis joje pasiektas 70–160 cm gylyje. Perkasos P gale, po žvyruotu perkastu sluoksniu 15–20 cm gylyje atkastas išlikusio XX a. pradžios akmeninio grindinio fragmentas. Perkasos Š pusėje žemė po plytų duženų sluoksniu buvo tamsi. Joje įsimaišę daug buitinių atliekų likučių: keletas vilnono audinio skiaučių, odinis vyriškas nudėvėtas batas, metalinė saga, sunkiai atpažįstami surūdiję sunykę daiktai: peilio geležtė, žibalinės lempos dagtis, žalvarinis ornamentuotas 27x3 cm dydžio apkaustėlis (gal knygos viršelio). 35 cm gylyje rasta carinės Rusijos moneta su 1870 m. data. Šioje perkasos dalyje, matyt, buvusio gyvenamojo namo vidinėje erdvėje, kultūriniame sluoksnyje, nuo 50 cm iki 1,6 m gylyje ypač gausu keramikos šukių. Rasta juodos keramikos indų, žiestų glazūruotų ir neglazūruotų puodynių, ąsočių balzamui, aliejui, alui, pienui, puodų, puodelių, storasienių dubenėlių ir šimtai kitokių smulkių šukių.

1 pav. Rūsio dugno fragmentai iš V perkasose 2 ir 3. D. Petrulio nuotr.

Fig. 1. Fragments of the basement floor as seen from the W in trenches 2 and 3.

Indai buvę daugiausia moliniai, glazūruoti, raštuoti, ornamentuoti. Gausu ir fajansinių indų: lėkščių, lėkštučių, dubenėlių, porcelianinių lėkštučių, arbatinukų, puodukų šukių. Kai kurios jų pažymėtos įspaudais, spalvotos. Iš jų išsiskiria koklio fragmentas, padengtas balta glazūra. Jo paviršiuje iškiliu bareljefu pavaizduota jaučio galva. 50 cm gylyje atidengta viename lygyje paklota stambių ir vidutinio dydžio lauko akmenų pamatų eilė. 1,4–1,45 m gylyje atkastos buvusio 1,1 m pločio rūsio medinės grindys (išliko 6 V–R kryptimi paklotos lentos).

Perkasoje 3 įžemis pasiektas 90–160 cm gylyje. Jos viduryje išlikę plytų mūro griuvėsių liekanos šalia atidengtų stambių pamatų akmenų, kurie pakloti eilėje 40–58–50 cm atstumu vienas nuo kito. Pamatai atkasti 50 cm gylyje, kaip ir anksčiau minėti kiti pamatų akmenys. Šie pamatai nuo pamatų Š eilės nutolę per 4 m. Manoma, kad jie laikė vidinę namo sieną. Perkasos Š gale pamatai atidengti 50–60 cm gylyje. Šalia pamatų akmenų eilės per visą perkasos plotį 60–75 cm gylyje atkastas grindinys iš smulkių lauko akmenų.

Perkasų 2 ir 3 sankirtoje 1,4–1,5 m gylyje aptiktas nedidelis, 1,4x1,1 m rūsys, grįstas medinėmis lentomis. Perkasoje 3 išlikusi jo 1,05 m aukščio gulsčiomis lentelėmis apkalta Š sienelė, prigludusi prie pamatų ir įgilinta iki 1,6 m. Atkasant užverstą rūsio erdvę, rasta daug keramikos, stiklinių butelių ir indų šukių, geležinių vinių, kitokių geležinių daiktų fragmentų (2 pav.).

Perkasoje 3 rastos pavienės 3 labai pažaliavusios monetos, koklių, keramikos šukių, 2 panašūs į taureles indeliai rupiu, neglazūruotu paviršiumi. Jie rusvos spalvos, aptrupėjusiais kraštais, 3,6 cm ir 5 cm skersmens, 5 cm aukščio, lygiu dugnu. Medžiaga, iš kurios pagaminti indeliai, labiau primena šamotą, o jų paskirtis gali būti apeiginė (3 pav.).

2 pav. Augaliniais motyvais puoštas neglazūruotas koklis. D. Petrulio nuotr.

Fig. 2. An unglazed stove tile decorated with floral motifs.

0 5 cm

Visose 3 perkasose, bendrame 90 m² plote aptikti gyvenamojo namo pamatai, krosnių padas, krosnių stovėjimo vietos, buitinės paskirties rūsys, kiemo grindinio fragmentai, plytų mūro liekanos ir daug radinių, tarp jų 5 monetos. Galima teigti, kad šioje vietoje gyvenamas namas galėjo būti pastatytas XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje, o gyventa jame dar ir XX a. pradžioje.

Savanorių Sq. 12A

In 2011, three 3 x 10 m trenches (a total of 90 m²) were excavated on the plot at Savanorių Sq. 12A, which was in a poor quarter, called Slabada, in a historical part of Panevėžys to the E of Turgaus Square. A 1.05–1.1 m thick cultural layer was discovered in them and sterile soil reached at a depth of 1.4–1.6 m. Fragments of a residential home foundation, a stove pad, a stove site, a board-paved household basement (Fig. 1), fragments of courtyard paving, the remains of a brick wall, and abundant finds including five coins, metal fittings, special purpose vessels, decorated stove tiles, hundreds of sherds from very diverse pots, jars, bowls, plates, saucers, pitchers, and bottles, and pieces of other earthenware, glass, and metal vessels (Figs. 2–3) were unearthed in the excavated area. A residential home was erected at this site in the late 18th – early 19th century and was still inhabited in the early 20th century.

3 pav. keraminiai kandikliai, balta glazūruota apdailos plytelė su jaučio galvos atvaizdu, neglazūruoti indeliai. D. Petrulio nuotr.

Fig. 3. Ceramic pipe stems, a white glazed finish tile with the image of a bull's head and unglazed vessels.

0 5 cm

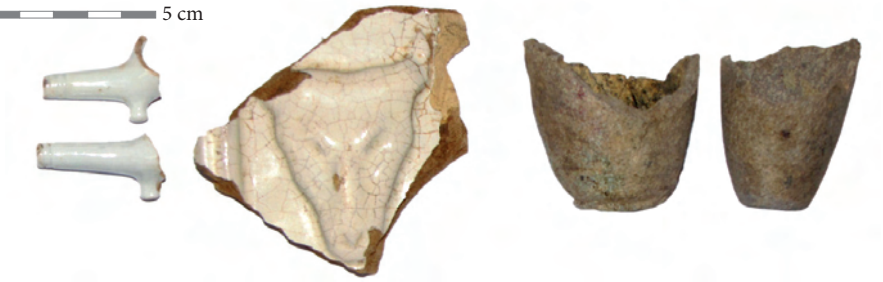

SEMELIŠKĖS

Linas Girlevičius

Užupio gatvė 20

2011 m. balandžio–liepos mėnesiais Semeliškių miestelyje (Elektrėnų sav.), Užupio g. 20 atlikti archeologiniai tyrimai. Čia rekonstruojant buvusių parapijos namų pastatą, buvo įrengiami požeminiai inžineriniai tinklai, į ŠV nuo pastato įrengiama automobilių stovėjimo aikštelė bei atkuriama Užupio gatvės dalis, esanti į ŠV nuo Semeliškių Šv. Lauryno bažnyčios. Teritorija, kurioje planuojama atlikti statybos ir rekonstrukcijos darbus, patenka į valstybės saugomo kultūros paveldo